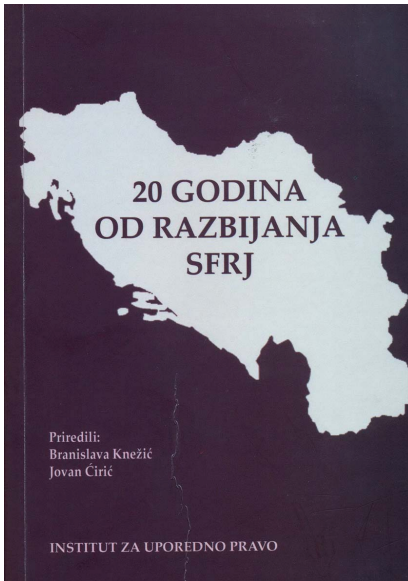

ПРИКАЗ КЊИГЕ „20 ГОДИНА ОД РАЗБИЈАЊА СФРЈ“

Младен Р. Тишма
Универзитет у Београду, Правни факултет

Зборник радова: 20 година од разбијања СФРЈ,
Институт за упоредно право, Београд, 2011.

Недавно је организован научни скуп на којем су британски и амерички правници дебатовали о питању да ли је отцепљење тринаест северноамеричких колонија од британске круне било законито или не. Изнети су бројни занимљиви аргументи *pro et contra* америчког отцепљења од британске империје, али су се обе стране, ипак, задржале на истим оним ставовима на којима су биле 1776. године, па су Британци задржали становиште да је реч о сецесији, која је *per definitionem* противправна, док су њихове америчке колеге браниле став да је одлука њихових предака, донета пре више од два века, била легитимна, а и легална. Ипак, две државе данас остварују више него присно савезништво на светској сцени.

Ове године навршиле су се две деценије од распада некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, као и две деценије од оснивања Савезне Републике Југославије, која се у међувремену свела на Републику Србију, која је продужила њен државноправни и међународноправни идентитет и континуитет. И док су Словенија, Хрватска и Македонија крајем 2011. године прослављале 20 година самосталности, бар у односу на бившу заједничку државу, Српска двадесетогодишњицу оснивања, а Федерација Босне и Херцеговине размишљала о сврсисходности свог постојања и односа са другим ентитетом у заједничкој земљи Босни и Херцеговини, указала се прилика да се феноменом распада југословенске федерације, као вишенационалне и мултикултурне заједнице у којој су многи видели, а неки и данас виде, прототип европске интеграције, позабаве и посленици правне, социолошке, економске и других дисциплина. Ову прилику у нашој земљи искористио је Институт за упоредно право из Београда, припремивши зборник радова чије анализе су обухватиле скоро све домене феномена разбијања Југославије, од правних, политичких, криминолошких до спортских и културних.

Књига Двадесет година од разбијања СФРЈ представља, у ствари, зборник тринаест радова које је припремило петнаест домаћих и страних аутора, а зборник су

уредили др Бранислава Кнежевић из Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду и др Јован Ћирић, директор Института за упоредно право. Рецензију објављених радова извршили су професори Ранко Булатовић, Зоран Видојевић, Стефанос Кареклас и Ђорђе Ђорђевић.

Објављени су следећи радови: „Постмодерни макијавелизам: Запад и Срби, 1991–2011“ Срђе Трифковића, „Став Срба према мировним плановима из прве половине 90-их година XX века“ академика Јелене Гускове, „Самоскривљена незрелост елите власти у корист повијесне несреће властитих народа“ Светозара Ливаде, „Разбијање друге Југославије – Увод у, хуманитарне’ интервенције“ Слободана Вуковића, „Када је почело разбијање СФРЈ?“ Николе Поповића, „Апорија Устава из 1974“ Мирослава Свирчевића, „Неки унутрашњи и међународни аспекти кризе и распада Југославије“ Давида Ђ. Дашића, „Први ударац“ Јована Ћирића, „На рођачкој мети“ Браниславе Кнежић, „Међународноправни континуитет на територији Југославије у периоду од 1941. д 1945. и након Другог светског рата“ Владимира Чоловића, „Транзиција, млади и криминалитет“ Оливера Бачановића и Наташе Јованове, „Стање српске привреде у поређењу са бившим републикама двадесет година након распада СФРЈ“ Исидоре Берахе и Соње Ђуричин и „Систем спорта у државама бивше СФРЈ“ Дејана Шупута.

С обзиром на императивно постављене оквире у погледу обима овог приказа не можемо приказати све радове, нити се дотаћи свих аспеката којима се они баве, одлучили смо да прикажемо само пар нама занимљивих тема које или нису до сада биле предмет пажње или и дан-данас производе практичне последице. Свакако, на одабир је утицала и вокација аутора овог приказа. Тиме не желимо ни на који начин да умањимо, нити оспоримо квалитет и вредност осталих радова из овог зборника. Чак напротив, желимо да потенцијалног читаоца наведемо на размисање шта „крију“ радови које нисмо приказали и да се из те знатичеље прихвати читања целог зборника.

Постављајући питање када је заиста почело разбијање Југославије, Никола Поповић, анализирајући односе у републичким и савезном партијском, а тиме и политичком врху земље, с обзиром на доступне изворе, долази до закључка да је дезинтегративни процес отпочео у раним шездесетим годинама прошлог века, а свој врхунац доживео кроз устав који је заслужио епитет „гробара Југославије“ (Р. Марковић) потврђујући тиме речи Едварда Кардеља да је Југославија била тек „један историјски транзит“. С тим у вези, чини се умесним дати и један предлог потенцијалним ауторима. Наиме, било би посебно занимљиво анализирати како су супротстављене тежње и националнополитички и државнополитички програми народа који су се, стицајем историјских околности, нашли унутар исте државе, претакани у визију државног уређења земље кроз бројне уставне нацрте, поготово у време прве југословенске државе, и како су ти уставни пројекти писани, пре свега, из перспективе сопствених националних интереса утицали на потоње уставе, посебно на Устав из 1974. године.

Под кратким насловом *Први ударац*, др Јован Ћирић отвара једно питање које често није предмет пажње ни код свакодневних кривичних дела, поготово када се ту умешају медији, жељни ударних вести – ко је први ударио? Чланак започиње старом мудрошћу – прва жртва рата је истина. Полазећи од изнетих података о размерама страдања у ратовима који су задесили ове просторе последњих деценија, као и података о броју оптужених и осуђених лица, аутор долази до питања постављеног у наслову и значаја тог питања за квалификацију догађаја – кривичног

дела. Вративши се у период Другог светског рата,¹ аутор уз помоћ стране библиографије о усташком геноциду над Србима, Јеврејима и Ромима, покушава да појми размере злочина који је својом бруталношћу шокирао чак и Немце ангазоване у нацистичкој машинерији. Како ти злочини у значајној мери нису добили кривично-судски епилог, посебно у погледу врха усташког режима (Павелић, пре свега), као и периодичне реминисценције на тај пакао на Земљи, нпр. у виду МАСПОК-а 1971. године,² као и реторике и иконографије која је пратила скупове ХДЗ-а код Срба и СР Хрватској произвела је страх од могућности да се 1991. понови 1941, док је код хрватског становништва развијан страх од српске освете за геноцид из претходног рата. У даљем тексту аутор приступа кривичноправној и криминолошкој анализи радњи које су уследиле у рату, а које се управо због тог страха, као и од учинилаца доживљених ужаса, могу подвести под кривична дела у афекту. Тиме, аутор долази до новог питања – због чега се један компликован ланац догађаја какав је рат, а посебно грађански рат који прати још компликованија предисторија, поједностављује, а проблем покушава решити Александровим методом „решавања Гордијевог чвора“, посебно ако такав начин решавања спорова нема изгледа да буде праведан нити прихваћен као праведан, а да при томе у себи носи опасност да тако настави спиралу међусобних неправди и укубљенима донесе нова зла, страдања и патње. Одговор зна само „трећа страна“.

Професор Владимир Чоловић из Института за упоредно право, у раду *Међународни континуитет на територији Југославије у периоду од 1941–1945. и након Другог светског рата*, враћа се теми која, чини се, у овом делу Европе никада не губи на актуелности. С обзиром на изложене аргументе, професор Чоловић заступа становиште да не постоји континуитет СР Југославије у односу СФРЈ, а у извесном смислу отвара и питање континуитета између СРЈ, СЦГ и садашње Републике Србије. Чини нам се да је одлука савезног председника из новембра 2000. о одустајању од полагања права на континуитет чланства у ОУН, као и погрешна терминологија која је посебно обележила текст Уставне повеље некадашње државне заједнице, уместо коначног одговора на стара питања, само отворила нека нова.³ Произилази да проблем континуитета Србије остаје контроверзно питање, као што и континуитет Савезне Републике Немачке (као и Немачке Демократске Републике у време њеног постојања) са Немачким рајхом никада није добио своју потврду или пак негацију, посебно у вези важења међународних уговора и чланства у међународним организацијама.⁴

¹ Мада проблем односа Срба и Хрвата датира још пре стварања Југославије. Упор. Golubović, P.: *Država u pokušaju*, Službeni list SRJ i Institut za socijalna istraživanja, Beograd, 2003.

² Ова листа је свакако много дужа, а поменућемо: изјаву председника Сабора, дату у Јасеновцу, како је ту премало Срба побијено, враћање химне „Лијепа наша домовино“ као химне СР Хрватске, „повјесничке“ испаде Ф. Туђмана којима је геноцид минимизиран, промену имена службеног језика, уставне амандмане из 1971, Устав из 1974. па све до амандмана и новог Устава из 1990. године којима су Срби у Хрватској брисани из уставне дефиниције Републике.

³ То потврђује и пракса Међународног суда правде, али и пракса саме Републике Србије. Тако се нпр. у Одлуци парламента Републике Србије од 18. фебруара 2008. године којом је поништена „Декларација независности тзв. Косова“, истиче и да је Република Србија оснивач Уједињених нација. Проблем додатно компликује и чињеница да је у многим другим организацијама Србији (СРЈ) признат континуитет чланства са претходном Југославијом (нпр. у Интерпарламентарној унији још 1992. године).

⁴ Упор. Šarčević, E.: *Ustavno uređenje Savezne Republike Njemačke: uvod u njemačko državno pravo*, Kult/B, Sarajevo 2005, str. 7–9.

Током тек завршене олимпијаде у Лондону, хрватска јавност вратила се у прошлост расправљајући о одлуци МОК-а из 1992. године којом је тадашњој СР Југославији (сада Србији) признат континуитет са СФРЈ, будући да је и Краљевина Југославија била настављач⁵ Краљевине Србије и њеног олимпијског клуба, а тиме су и све медаље сада „преведене“ под одредницу савремене Републике Србије. Поменимо да зборник даје допринос и на овом пољу кроз рад Дејана Шупута о системима спорта данас на подручју некадашње државе.

Зборник „20 година од разбијања СФРЈ“ представља добро почетно штиво за упознавање са узроцима, поводима и последицама разбијања југословенске федерације и основу за даљу научну анализу свих аспеката тог процеса, чије се последице, како на становништво и привреду тог подручја, тако и на међународно право, осећају и данас. Ова књига представља, у ствари, својеврстан позив заинтересованима, пре свега онима из држава насталих сецесијом од Југославије да кроз један научни и аргументован дијалог покушају одговорити на питање „за милион долара“ – зашто је Југославија разбијена? Иако, попут британских и америчких дискусаната са почетка овог кратког приказа, вероватно никада и нећемо постићи консензус о разлозима краја те државе, само тако ипак можемо да научимо ову важну историјску лекцију, јер ко историју не зна осуђен је да је изнова проживљава. То нас наводи и на размишљање да ли је смислено и да ли уопште могуће створити државу која би обухватала тако супротстављене ентитете? Као што је својевремено приметио Коста Чавошки, држава се, попут „вечног Рима“ прави за вечност, а три Југославије нису успеле да саставе једно столеће. Тачније, од 1918. до 2006. године – 88 година, а у том периоду убедљиво најкраће трајање имала је државна заједница СЦГ – три и по године. Пошто, како би то економисти рекли, нема бесплатног ручка, морамо се запитати да ли огромне ресурсе (економске, људске и др.) треба трошити на изградњу такве привремене државне грађевине која, у ствари, представља *contradictio in adjecto*, а све то ради емоција прожетих илузијама и свакојаким других заблуда, уместо објективних интереса. Олет, и државе састављене од различитих националних/етничких, верских, језичких, културних делова, а које су засноване, скоро па искључиво, на интересу, попут Швајцарске, показују, с времена на време, трзавице у том погледу.

Поред штампаног издања, ова књига доступна је и као електронско издање у формату *pdf* које се може бесплатно преузети са службене интернетске стране Института за упоредно право, на адреси: www.comparativelaw.info.

⁵ „Захваљујући“ Бадинтеровој комисији, данас у широј јавности, али и у правничким круговима влада права термилошка збрка. Наиме, када постоји континуитет државног субјекта онда се не може о тој држави која наставља да постоји говорити као о наследнику или сукцесору, будући да, по логици ствари, једна држава (ма како територијално осакаћена, са новим именом, уставом, политичким системом, заставом...) не може сама себе наследити. Са друге стране, државе које су настале од делова државе претходнице (без обзира на то да ли она наставља да постоји или не) у ствари су сукцесори=наследници.